

DOI 10.33930/ed.2019.5007.25(7-8)-4
УДК 378.016:3

**СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ НА ЗАНЯТТЯХ З
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН – ПЕРЕДУМОВА
ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

*CREATING THE SITUATION OF SUCCESS IN THE HUMAN SCIENCES –
A PREREQUISITE FOR THE HUMANIZATION OF EDUCATION*

**А. В. Сакун
Т. І. Кадлубович
Д. С. Черняк**

Актуальність теми дослідження. Сучасна система освіти покликана допомогти кожній особистості усвідомити власне унікальне "Я", розкрити власний потенціал, сприяти становленню самосвідомості, самовизначення, самореалізації та самоствердження. Таке завдання постає в умовах реформування української системи освіти, провідним принципом якої визнано гуманізацію.

Постановка проблеми. Основою побудови нової освітньої парадигми, яка передбачає не лише формування системи знань, вмінь та навичок, а й створення певних компетентностей з врахуванням соціальних, економічних та науково-теоретичних реалій XXI століття стає пошук освітніх технологій, що сприятимуть гуманізації освіти. Однією з них є використання ситуації успіху на заняттях з гуманітарних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом зростає інтерес до проблеми створення ситуації успіху в освітньому процесі. Їй присвячена низка дисертаційних робіт (наприклад, О. Гусак, Т. Докучина та ін.), наукових статей (див. І. Бех, І. Ларіонова, А. Сівак, О. Чиркова та ін.), тез міжнародних конференцій (А. Велика, М. Матронова, Ю. Андреева та ін.).

Постановка завдання. Теоретичне обґрунтування переваг створення ситуації успіху в умовах гуманізації освіти на основі аналізу практичного досвіду та

Urgency of the research. The modern system of education is designed to help each individual realize their own unique "I", to reveal their own potential, to promote self-awareness, self-determination, self-realization and self-affirmation. This task arises in the context of reforming the Ukrainian education system, the guiding principle of which is humanization.

Target setting. The basis for building a new educational paradigm, which involves not only the formation of a system of knowledge, skills and abilities, but also the creation of certain competencies taking into account the social, economic and scientific-theoretical realities of the XXI century is the search for educational technologies that will humanize education. One of them is the use of the situation of success in humanities classes.

Actual scientific researches and issues analysis. Recently, there is a growing interest in the problem of creating a situation of success in the educational process. A number of dissertations (for example, O. Husak, T. Dokuchyna, etc.), scientific articles (see I. Bekh, I. Larionova, A. Sivak, O. Chirkova, etc.), abstracts of international conferences (A. Velyka, M. Matronova, Y. Andreeva, etc.) are devoted to it.

The research objective. Theoretical substantiation of advantages of creation of a situation of success in the conditions of humanization of education on the basis

теоретичних поглядів.

Виклад основного матеріалу. Проблема успіху, успішності стала актуальною на початку XXI століття. Кожна людина прагне досягнути успіху, бути впевненою у собі та завтрашньому дні. Успішність визнається однією з потреб особистості. Реформування сучасної освіти покликане зробити її людиноцентричною, ефективною, наближеною до практичних потреб людини, яка навчається. Гуманізація освіти неможлива без створення ситуацій успіху під час навчання. Такі ситуації активізують пізнавальну мотивацію людини, розкривають її творчий потенціал, роблять людину сильною та впевненою. Для створення ситуацій успіху викладачі використовують різноманітні методи та засоби, які активізують пізнавальну діяльність студентів.

Висновки. Створення ситуацій успіху під час викладання гуманітарних дисциплін є передумовою гуманізації освіти, оскільки успіх є фактором пошукової діяльності студента, спонукає до пізнавальної самостійності та творчості, впливає на самооцінку та установки особистості, дозволяє особистості самовизначитися, самоствердитися, сформулювати власне самоставлення, “звирити” власні риси з рисами успішної особистості.

Ключові слова: ситуація успіху, гуманізація, успіх, навчання, пізнавальна діяльність, особистість.

Актуальність теми визначається тим, що в умовах реформування української системи освіти провідним її принципом стає гуманізація, яка полягає “в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи” [13]. Людина з її індивідуальними можливостями та здібностями визнається центром освіти, завданнями освіти – не лише навчання, але й розвиток особистості, формування навичок самоаналізу, самооцінки та рефлексії. Такого результату можливо досягнути в умовах створення ситуацій успіху під час навчання за допомогою різноманітних засобів та методів.

Постановка проблеми. Створення ситуації успіху на заняттях з

of the analysis of practical experience and theoretical views.

The statement of basic materials. The problem of success became relevant at the beginning of the XXI century. Everyone strives to succeed, to be confident in themselves and in the future. Success is recognized as one of the needs of the individual. Reforming modern education is designed to make it human-centered, effective, close to the practical needs of the learner. The humanization of education is impossible without creating situations of success in learning. Such situations activate a person's cognitive motivation, reveal his creative potential, make a person strong and confident. To create situations of success, teachers use a variety of methods and tools that enhance the cognitive activity of students.

Conclusions. Creating the situations of success in teaching the humanities is a prerequisite for the humanization of education, as success is a factor in the search activity of the student, encourages cognitive independence and creativity, affects self-esteem and personality, allows individuals to self-determine, self-affirm, form their own attitudes with the traits of a successful personality.

Keywords: situation of success, humanization, success, learning, cognitive activity, personality.

гуманітарних дисциплін є основою побудови нової освітньої парадигми, яка передбачає не лише формування системи знань, вмінь та навичок, але створення певних компетентностей з врахуванням соціальних і методологічних реалій ХХІ століття. Це значить формувати свідому мотивацію навчання, вчити орієнтуватися у швидкозростаючому потоці інформації, розвивати духовність, самоактуалізувати системи індивідуальних та загальнолюдських гуманістичних цінностей. Постає проблема не лише створення ситуації успіху, але й визначення методів та засобів, які при цьому будуть використовуватися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно дослідники вивчають різноманітні аспекти успішності: соціальні (Д. Макклелланд), поведінкові (В. Фридрих, А. Хофман), мотиваційні та аксіологічні (Дж. Аткинсон) тощо. Видатні педагоги – В. Сухомлинський, К. Ушинський, А. Макаренко, Ш. Амонашвілі – будували власні теорії, спираючись на повагу до особистості школяра, створення позитивної емоційної атмосфери, надання учням можливості пережити успіх в тій або іншій діяльності. А. Маслоу, К. Роджерс та інші представники гуманістичної психології вважали, що особистість неповторна і унікальна, прагне до самоактуалізації та саморозвитку, а тому потрібно допомагати їй розкрити власні потенційні можливості в атмосфері доброзичливості та позитивного настрою.

Сучасні філософи, психологи, педагоги поновили інтерес до проблеми створення ситуації успіху, виходячи з нагальних завдань реформування системи освіти. Наприклад, З. Карпенко розглядає успіх в якості однієї з людських цінностей [7]. О. Белкін [2] не лише вивчає теоретичні основи ситуації успіху, але й окреслює шляхи для її створення, аналізує вплив ситуацій успіху на розвиток особистості. Ситуації успіху присвячена низка дисертаційних робіт (наприклад, О. Гусак, Т. Докучина та ін.), наукових статей (див. І. Бех, І. Ларіонова, А. Сівак, О. Чиркова та ін.), тез міжнародних конференцій (А. Велика, М. Матронова, Ю. Андрєєва та ін.).

Постановка завдання. Основним завданням даної роботи є теоретичне обґрунтування переваг створення ситуації успіху в умовах гуманізації освіти на основі узагальнення філософських, соціологічних, педагогічних поглядів науковців.

Виклад основного матеріалу. Навчально-пізнавальна діяльність – складний процес, що має на меті оволодіння багатствами культури, накопиченої людством, вимагає енергії та натхнення. Результатом такої діяльності є наукові знання, вміння, навички, форми поведінки, методи їх самостійного набуття і творчого використання. “Джерелом внутрішніх сил дитини, які народжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися” (В. Сухомлинський [17, с. 167]), “вітаміном навчання” (Ш. Амонашвілі [1, с. 37]) є успіх. Тобто кожна людина, яка навчається, потребує схвалення, емоційної підтримки, внутрішнього задоволення. Тому під час навчання необхідно, щоб педагог створював в аудиторії ситуації успіху, “цілеспрямовані, організовані умови, в яких є можливість досягнути значних результатів в діяльності як окремою особистістю, так і групою” [2, с. 31], які впливають на якість засвоєння знань, спонукають до діяльності, формують пізнавальний інтерес до певного предмету. У людини формується почуття задоволення,

посилюється мотиваційна складова діяльності, змінюється рівень самооцінки та самоповаги [2, с. 31]. А як відомо, “високовмотивовані індивіди більше працюють і тому досягають кращих результатів у діяльності” [6, с.9].

Успіх – поняття багатогранне. Він може бути об’єктивним та суб’єктивним [10]. Об’єктивний успіх базується на визнанні досягнення, яке позитивно впливає на життя та поведінку людини або соціальної групи. Суб’єктивний успіх – внутрішнє почуття автора досягнення. Дослідники розрізняють також актуальний та потенційний види успіху [14]. Актуальний успіх базується на оцінці того, чого досягла людина в певний момент її життя. Потенційний успіх засновується на життєвій перспективі особистості, потенційних можливостях самореалізації в різних сферах життєдіяльності.

Успіх – індивідуальний, ситуативний, відносний та передбачає багатоваріантні способи його досягнення. Ці риси успіху залежать від того, який саме його аспект береться до уваги.

Один з аспектів успіху відображає його розуміння як результату певних дій [10]. В цьому разі він має цінність для самої особистості і може бути “непомітним” для інших. Успіх – це “переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула, співпав з її очікуваннями (рівнем домагань), або ж перевершив їх [2, с. 31]. У такому випадку провідними є процесуально-змістові мотиви, тобто “спонукання до активності змістом і процесом діяльності, а не зовнішніми чинниками. Людину приваблює ця діяльність сама по собі, подобається її виконувати, виявляти інтелектуальну або фізичну активність, цікавить зміст того, що вона робить” [6, с. 24]. Такими мотивами є мотив саморозвитку та мотив досягнення. Так, для однієї людини результатом буде підготовка до семінарського заняття, для іншої – виступ перед аудиторією, для третьої – написання наукової роботи тощо. Американський вчений, представник прагматизму У. Джеймс запропонував формулу успіху: “Успіх = Самоповага × Домагання” (самоповага помножена на домагання). Складовими самоповаги є впевненість у собі, здатність відчувати власну компетентність, майстерність в діяльності. Тому людина докладає зусилля для досягнення певного результату, щоб знову і знову пережити радість та задоволення, відчувати себе успішною.

Другий аспект успіху акцентує увагу на порівнянні та змаганні, тобто успіх – це реалізація себе краще інших, наприклад, під час спортивного змагання. Людина прагне до самореалізації, розкриття власного творчого потенціалу.

Третій аспект розуміння успіху відображає символічне суспільне визнання на рівні групи, колективу, суспільства. В даному випадку працюють мотиви самоствердження – “прагнення утвердити себе в соціумі” [6, с. 21]. “Людина намагається довести навколишнім, що вона чогось варта, прагне здобути певний статус у суспільстві, хоче, щоб її поважали та цінували” [6, с. 21]. Успіх набуває рис об’єктивності та супроводжується набуттям статусу, слави, влади, заволодінням матеріальними ресурсами тощо. Причому критеріями такого успіху будуть колективні стандарти.

Таким чином, ситуації успіху, створювані викладачем, будуть

актуалізувати той або інший аспект успіху. Успіх-результат передбачає створення ситуації, яка передбачає діяльність, спрямовану на отримання результату, задоволення. Успіх-реалізація виявляє себе у ситуаціях, які потребують подолання певних перешкод, атмосфери змагання. “Саме подолання труднощів складає досвід людини, зумовлює її самооцінку та самоповагу” [8]. Успіх-схвалення передбачає наявність зовнішніх атрибутів успішності людини, коли її досягнення визнаються значимими для неї іншими [8].

Успіх в діяльності – це елемент самовизначення. В. Петровський [11] визначає три етапи самовизначення під час навчальної діяльності. Перший етап самовизначення – оцінка ситуативних можливостей, коли людина відповідає для себе на питання, чи готова вона до такої діяльності, чи може досягнути поставленої мети тощо. Другий етап самовизначення передбачає оцінку себе як носія певних можливостей, формує самооцінку особистості в межах координат “можу – не можу”. На третьому етапі відбувається оцінка пізнавальних, творчих можливостей особистості при вирішенні певного завдання. Можливості його розв’язання стають “еквівалентом” “Я” людини [11, с. 131]. Чим успішніша людина – тим краще відбувається процес самовизначення, тим адекватнішою є самооцінка та бажання займатися певною діяльністю.

Заклади вищої освіти не лише надають фахові знання з тієї або іншої спеціальності, вони виховують особистість, допомагають їй сформувати наукову картину світу, самовизначитись. Величезну роль при цьому відіграють дисципліни гуманітарного циклу.

Тому на заняттях з гуманітарних дисциплін особливу увагу слід приділяти створенню ситуації успіху, яка допоможе студентові відчути себе впевненим, грамотним, компетентним, спроможним вирішити проблемні завдання. Успіх спонукає до діяльності, впливає на самооцінку та установки особистості, дозволяє їй самовизначитися, самоствердитися, сформувати власне самоставлення, “звирити” власні риси з рисами розвиненої особистості.

Створення ситуації успіху під час навчальних занять ґрунтується на активізації пізнавального інтересу, того “глибинного внутрішнього мотиву” людини, який спонукає її до пізнання. Інтерес до предмету викликає позитивні емоції студентів, сприяє гарному запам’ятовуванню матеріалу, стимулює волю та увагу, спонукає людину використовувати отримані знання на практиці, робити їх своїми переконаннями та основою діяльності. Інтерес збільшує працездатність, дозволяє “знаходити радість в тому, щоб дивитися та шукати” [15, с. 43-44].

Створення ситуації успіху можливе на різних етапах заняття з використанням різноманітних методів та методик.

Наприклад, на етапі актуалізації опорних знань ситуація успіху досягається за рахунок використання прийому “Ромашка Блума”, що передбачає постановку питань шести різних типів. Ці питання складають самі студенти та за допомогою “перехресного опитування” педагог встановлює зв’язки з попередніми знаннями. Поставити правильне, доречне запитання набагато складніше, ніж просто дати відповідь. Таким чином активізується аналітичне та критичне мислення, надається простір для творчості.

Ситуаціями успіху є й розв’язання питань, в яких закладено

протиріччя. “Необхідність побороти протиріччя є одним із найсильніших двигунів думки, яка шукає” [15, с. 53]. Активізація пізнавальної діяльності забезпечується також під час роботи над питаннями, які вимагають порівняння. Зокрема, можна порівнювати політичні системи, програми політичних партій, різновиди суспільств або типи сімейних структур і відносин. Проблемними є також завдання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. “Відкриття” кожної причини – крок до розуміння” [15, с. 54]. Активізація розумових дій вимагає й усунення різноманітних недоліків, неточностей та протиріч. Такі види робіт розвивають увагу, дозволяють контролювати інших та себе.

“Чим тісніше пов'язане старі та нові знання, чим більше вкладаються вони в єдину систему, тим більше шансів, що матеріал буде зрозумілим та цікавим. Нове засвоюється легко та з цікавістю, коли воно вплетене в контекст вже набутого знання... Тому процес навчання повинен будуватися так, щоб нове доповнювало картину світу, а не руйнувало її” [15, с. 68]. На етапі засвоєння нових знань доречно застосувати прийом візуалізації великого обсягу інформації, наприклад, за допомогою створення інтелектуальних карт. З досвіду роботи, можна стверджувати, що вивчати історію філософії доцільно за допомогою означеного методу. Кожний студент отримує завдання побудувати інтелектуальну карту, яка б розкривала основні положення вчення певного філософа. Таким чином, студент не лише знайомиться з частиною теоретичного матеріалу курсу, але й виявляє творчі здібності (при оформленні карти), особливості мислення та розумових операцій (потрібно проаналізувати, впорядкувати, узагальнити, зробити висновки, синтезувати в єдине ціле), виявляє навички ораторського мистецтва, володіння аудиторією і лідерські якості. Важливо при цьому заохочувати студента, надавати йому позитивні відгуки та оцінки, підтримувати, тобто робити все, щоб він відчув, що досягнув успіху (нехай невеликого). Позитивний досвід спонукатиме студента до нових досягнень.

Розкриттю творчих здібностей та створенню ситуації успіху сприяє також використання прийомів сінквейну та хоку. Вони допомагають студентові глибше розібратися у певних термінах та категоріях.

Важливо враховувати спеціалізацію та напрямок підготовки студентів. Так, дизайнерам доцільно пропонувати малювати комікси на задану тематику. Інженерам – створювати “математичні приклади” з теми, алгоритми пошуку рішення тощо. Створенню ситуації успіху сприяють також розв'язування ребусів та кросвордів, логічних завдань. Студент залучається до процесу отримання знання шляхом самостійного пошуку та “відкриття” за допомогою завдань проблемного характеру.

Зазначені ситуації є ситуаціями успіху, які стимулюють дослідницьку активність, сприяють формуванню мотивації до вивчення курсу, розумінню важливості та практичної значимості даного предмету. Яскравість, емоційна насиченість матеріалу, його різноплановість та різноманітність, активна співпраця студента та викладача, використання інтерактивних форм навчання сприяють кращому засвоєнню матеріалу курсу. Все це вимагає застосування на заняттях методів та прийомів проблемного навчання. Ситуація успіху передбачає й особливу емоційну атмосферу заняття: прояв уваги, доброзичливість, коректне виправлення помилок тощо.

Результатом реалізації прийомів по створенню ситуації успіху стане формування якостей зрілої, гармонійно розвиненої особистості, що відповідає цінностям та цілям концепції гуманізація освіти. Особистість студента набуде змін у когнітивній, ціннісно-мотиваційній, поведінковій сфері. По-перше, ситуація успіху сприятиме активізації допитливості, зацікавленості при вивченні курсу, виникне почуття впевненості у власних силах, інтерес до навчання, радість від пізнання нового. По-друге, з'явиться стійка мотивація до навчання, зникне почуття страху перед аудиторією, стабілізується самооцінка, виникне почуття емоційного задоволення від навчання та прагнення повторити успіх. Сформується цінності освіти та освіченості, свободи висловлювання думок, академічної свободи. Вдосконалення зазнають навички самостійної роботи, міжособистісного спілкування та спільної праці. Студент буде прагнути реалізовувати власні здібності для досягнення успіху та подолання перешкод, щоб знову пережити насолоду від процесу та змісту діяльності.

Ситуація успіху стане ефективним засобом гуманізації освіти, інструментом самовизначення особистості, методом розвитку співпраці між викладачем та студентом лише тоді, “коли вона використовує все багатоманіття прийомів та способів її створення, реалізується на кожному з етапів навчальної діяльності, реалізується з урахуванням особливостей та можливостей кожного учня при організації пізнавальної діяльності” [8].

“Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі якості як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на досягнення мети раціональним шляхом коректними засобами” [12]. Все це зможе забезпечити процес гуманізації освіти, який передбачає відродження духовності, виховання у процесі навчання, перехід від репродуктивного до продуктивного творчого навчання. Освіта повинна стати майданчиком рівноправної взаємодії в системі “викладач-студент”, творчого саморозвитку педагога й студентів. Гуманізація освіти передбачає індивідуалізацію навчання, самоствердження та самовизначення особистості за умов педагогічної підтримки, творчу спрямованість навчального процесу [18, с. 196; 3, с. 21-22]. Важливо формувати умови, в яких студент буде реалізовувати потребу у самопізнанні, виявляти своєю індивідуальність, знання, здібності та найкращі якості особистості. Ситуація успіху стимулює творче мислення студентів, формує такі інтереси, які відображають загальнолюдські гуманістичні цінності, передбачає органічне поєднання вимог і довіри до особистості, встановлення відповідності виховного впливу індивідуальним особливостям студента [9, с. 227; 16, с. 278]. Гуманізація освіти являє собою процес, спрямований на розвиток особистості як суб'єкта творчої праці, пізнання й спілкування. [19, с. 80], коли навчально-виховний процес нерозривно пов'язаний із життям, практичною діяльністю, спрямований на формування компетентностей, які забезпечать успіх практичної діяльності майбутнього фахівця.

Втілення ідей гуманізації освіти у навчально-виховний процес відбувається за допомогою різних стратегій. Одна з них ґрунтується на традиційному інформаційному підході, що складається з передачі ідей гуманізації через гуманітарні знання. При цьому необхідно збільшити

частку гуманітарних курсів у процесі надання вищої освіти, оскільки вони сприяють розвитку і саморозвитку морального та творчого потенціалу особистості студента. Інша стратегія вимагає створення ситуацій успіху, за яких виникають умови для самоствердження, самовираження і саморегуляції людини, для оптимізації відносин між особистістю і соціумом. Вона передбачає формування мотивації до навчання протягом усього життя, стимулює потребу людини в самоосвіті.

Особистісний студентоцентричний підхід передбачає повагу до гідності студента, розуміння і прийняття його цілей, установок, “створення максимально сприятливих умов для розкриття особистості в її всебічному самовизначенні й саморозвитку” [5]. По-справжньому повноцінно гуманізація освіти буде виявлятися тоді, коли на заняттях будуть реалізовані умови для індивідуального підходу в навчанні, втілюватися принципи доступності, позитивного емоційного фону навчання, створені ситуації успіху.

Висновки. Таким чином, створення ситуацій успіху під час викладання гуманітарних дисциплін є запорукою гуманізації освіти за умови вдосконалення методів та засобів навчання, використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення педагогічної майстерності викладачів, збільшення частки гуманітарних занять в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили, ША 1980. ‘Обучение. Оценка. Отметка’, Москва: *Знание*, 96 с.
2. Белкин, АС 1991. ‘Ситуация успеха. Как ее создать: книга для учителя’, Москва: *Просвещение*, 176 с.
3. Бех, ІД 2003. ‘Виховання особистості’, *Особистісно орієнтований підхід: практичні засади*, Кн. 2. Київ: *Либідь*, 344 с.
4. Бех, ІД 2004. ‘Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання’, *Педагогіка і психологія*, № 4, с. 5-15.
5. Гук, ОФ 2012. ‘Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі’, *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, № 14, с. 179-187. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_14_26> [20 Серпень 2020].
6. Занюк, СС 2002. ‘Психологія мотивації’, Київ: *Либідь*, 304 с.
7. Карпенко, ЗС 2009. ‘Аксіологічна психологія особистості’, Івано-Франківськ: *Лілея-НВ*, 512 с.
8. Ларионова, ІА & Ларионова, СО 2014. ‘Ситуация успеха как фактор развития отношений сотрудничества в системе “учитель-ученик”’, *Современные проблемы науки и образования*. Доступно: URL: <<http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=16371>> [25 Серпень 2020].
9. Максимова, ТВ 2005. ‘Проблеми гуманізації в системі освіти’, *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*, № 22, с. 225-228.
10. Мангейм, К 2000. ‘Очерки социологии знания: Проблема поколений – состоятельность – экономические амбиции’, Пер. с англ. ЕЯ Додина; Отв. ред. ЛВ Скворцов, М.: *ИНИОН РАН*, 162 с.
11. Петровский, ВА 1992. ‘Психология неадаптивной активности’, Москва: *ТОО “Горбунок”*, 224 с.
12. Похило, ІД 2008. ‘Гуманізація освіти як основа розвитку сучасної освіти України’. Доступно: <<http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/pohilo.php>> [23 Серпень 2020].

13. *‘Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”)*. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>> [23 Серпень 2020].
14. *‘Психологія життєвого успіху’*, 1995. Київ: НАН України. Інститут соціології, 150 с.
15. Ротенберг, ВС & Бондаренко, СМ 1989. *‘Мозг. Обучение. Здоровье’*, Кн. для учителя, Москва: *Просвещение*, 239 с.
16. Сиволога, ВФ 2013. *‘Гуманізація та гуманітаризація вищої освіти’*, *Дослідження політичної взаємодії в умовах трансформації суспільства: зб. наук, праць*, Одеса: ОНУ, с. 266-286.
17. Сухомлинський, ВА 1974. *‘Сердце отдаю детям’*, Київ: *Рад. школа*, 288 с.
18. Часова, КС 2013. *‘Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз’*, *Педагогічний процес: теорія і практика*, № 4, с. 194-201.
19. Шиянов, ЕН 2011. *‘Гуманизация профессионального становления педагога’*, *Советская педагогика*, № 9, с. 80-84.
20. Яшин, Н 2016. *‘Гуманізація освіти як передумова формування толерантності студентів вищих навчальних закладів України’*, *Освітній простір України*, № 7, с. 119-125. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/oru_2016_7_22> [29 Серпень 2020].

References:

1. Amonashvili, ShA 1980. *‘Obuchenie. Ocenka. Otmetka (Training. Evaluation. Bookmark)’*, Moskva: Znanie, 96 s.
2. Belkin, AS 1991. *‘Situaciya uspeha. Kak ee sozdat: kniga dlya uchitelya (Success situation. How to create it: Book for the teacher.)’*, Moskva: Prosveshenie, 176 s.
3. Beh, ID 2003. *‘Vihovannya osobistosti (Education of personality)’*, *Osobistisno oriyentovaniy pidhid: praktichni zasady*, Кн. 2. Kiyiv: Libid, 344 s.
4. Beh, ID 2004. *‘Pedagogika uspihu: vihovni vtrati ta yih podolannya (Pedagogy of success: educational losses and their overcoming)’*, *Pedagogika i psihologiya*, № 4, s. 5-15.
5. Guk, OF 2012. *‘Gumanizaciya osvitnogo procesu u vishomu navchalnomu zakladi (Humanization of the educational process in higher education)’*, *Aktualni problemi sociologiyi, psihologiyi, pedagogiki*, № 14, s. 179-187. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_14_26> [20 Serpen 2020].
6. Zanyuk, SS 2002. *‘Psihologiya motivaciyi (Psychology of motivation)’*, Kiyiv: Libid, 304 s.
7. Karpenko, ZS 2009. *‘Aksiologichna psihologiya osobistosti (Axiological psychology of personality)’*, Ivano-Frankivsk: Lileya-NV, 512 s.
8. Larionova, IA & Larionova, SO 2014. *‘Situaciya uspeha kak faktor razvitiya otnoshenij sotrudnichestva v sisteme “uchitel-uchenik” (The situation of success as a factor in the development of cooperation relations in the system "teacher-student")’*, *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*. Dostupno: URL: <<http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=16371>> [25 Serpen 2020].
9. Maksimova, TV 2005. *‘Problemi gumanizacii v sisteme obrazovaniya (Problems of humanization in the education system)’*, *Pedagogika, psihologiya ta med.-biol. probl. fiz. vihovannya i sportu*, № 22, s. 225-228.
10. Mangejm, K 2000. *‘Ocherki sociologii znaniya: Problema pokolenij – sostyazatelnost - ekonomicheskie ambicii (Essays on the sociology of knowledge: The problem of generations - competitiveness - economic ambitions)’*, Per. s angl. EYa Dodina; Otv. red. LV Skvorcov, M.: INION RAN, 162 s.
11. Petrovskij, VA 1992. *‘Psihologiya neadaptivnoj aktivnosti (Psychology of maladaptive activity)’*, Moskva: TOO “Gorbunok”, 224 s.
12. Pohilo, ID 2008. *‘Gumanizaciya osviti yak osnova rozvitku suchasnoyi osviti Ukrayini (Humanization of education as a basis for the development of modern*

- education in Ukraine)'. Dostupno: <<http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/pohilo.php>> [23 Serpen 2020].
13. 'Pro Derzhavnu nacionalnu programu "Osvita" ("Ukrayina XXI stolittya") (About the State National Program "Education" ("Ukraine of the XXI century"))'. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>> [23 Serpen 2020].
 14. 'Psihologiya zhiznennogo uspeha (Psychology of life success)', 1995. Kiyiv: NAN Ukrainy. Institut sociologii, 150 s.
 15. Rotenberg, VS & Bondarenko, SM 1989. 'Mozg. Obuchenie. Zdorove (Brain. Training. Health)', Kn. dlya uchitelya, Moskva: Prosveshenie, 239 s.
 16. Sivologa, VF 2013. 'Gumanizaciya ta gumanitarizaciya vishoyi osviti (Humanization and humanization of higher education)', Doslidzhennya politichnoyi vzyayemodiyi v umovah transformaciyi suspilstva: zb. nauk, prac, Odesa: ONU, s. 266-286.
 17. Suhomlinskij, VA 1974. 'Serdce otdayu detyam (I give my heart to children)', Kiyiv: Rad. shkola, 288 s.
 18. Chasova, KS 2013. 'Gumanizaciya osviti v Ukrayini: teoretichnij analiz (Humanization of education in Ukraine: theoretical analysis)', Pedagogichnij proces: teoriya i praktika, № 4, s. 194-201.
 19. Shiyanov, EN 2011. 'Gumanizaciya professionalnogo stanovleniya pedagoga (Humanization of professional development of a teacher)', Sovetskaya pedagogika, № 9, s. 80-84.
 20. Yashin, N 2016. 'Gumanizaciya osviti yak peredumova formuvannya tolerantnosti studentiv vishih navchalnih zakladiv Ukrayini (Humanization of education as a prerequisite for the formation of tolerance of students of higher educational institutions of Ukraine)', Osvitnij prostir Ukrayini, № 7, s. 119-125. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2016_7_22> [29 Serpen 2020].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.25(7-8)-5
УДК 004::[378+51]

СИСТЕМА ІНФОРМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

THE SYSTEM OF INFORMATICS COMPETENCIES FOR THE MATHEMATICS TEACHER

Н. С. Пономарева

Актуальність теми дослідження. Розвиток інформаційних технологій та відповідна цифровізація освіти вимагають комплексного використання моделей, методів і засобів низки інформатичних дисциплін у навчанні кожного предмета. На особливу увагу потребує модернізація інформатичної підготовки та розробка системи інформатичних компетентностей майбутніх вчителів математики, основними

Urgency of the research. The development of information technologies and the education digitalization require the integrated use of models, methods and tools in the study of each subject. Special attention is required to modernize informatics training and the development of system of informatics competencies of future mathematics teachers. The main direction of modernization of professional training is the digitalization of research-oriented